

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 43. 666–669. 1999.

A polgári és katonai gyógyszertárak gyógyszer beszerzéséről és a Natorp cég ebben viselt szerepéről a XVIII. század utolsó évtizedeiben. I. rész

A katonai gyógyszer-kötszer ellátásról

Dr. Sági Erzsébet

A XVIII. századi polgári és katonai gyógyszertárak gyógyszerbeszerzését vizsgálva azt tapasztaltam, hogy az nincs a szakirodalomban kellőképpen feltárva, azonkívül a Natorp cég olyan nagy szerepet játszott ebben, hogy érdemesnek találtam arra, hogy tevékenységét minél teljesebben bemutassam.

Az állandó hadsereget *III. Károly* király szervezte meg az 1715: VIII. törvénycikk elfogadtatásával.

Az 1716. évtől folyamatosan megtalálhatók az évi létszámkimutatások és az ellátási utasítások. Ezek évtizedeken keresztül az elvek tekintetében nem változnak, csak csekély eltérést mutatnak. 1716-ban 118 000 porcióval számoltak, ez a következő években valamelyest lefelé mozgott. A seregnek kezdetben negyven-egynéhány százaléka állomásozott Magyarországon. A század közepén az állandó hadsereg létszáma 108 000 fő volt, *II. József* halálakor a haderő 300 000 főből állt.

A rendek megkövetelték, hogy a magyarországi katonaság részére mindent pénzért vásároljanak, hogy ezzel a pénzt az országban tartsák és így élénkítsék a pénzforgalmat. Ez főként az élelmiszer beszerzésére vonatkozott, mert kellő ipar híján az ország az egyéb hadfelszerelést nem tudta megtermelni [1, 2, 3]. A tábori gyógyszertárakat közvetlenül nem a hadsereg tartotta fenn, hanem azokat vállalkozásban működtették. Gyógyszerészt az állandó katonai kórházban, a helyőrségeknél, valamint a koronként változó helyen levő tábori patikákban találtam. Ezeknek megvolt az ellátási körzetük, és ahol volt polgári gyógyszertár, ott tilos volt a polgári lakosságot kiszolgálniuk, viszont a sereg részére sem volt szabad gyógyszer polgári patikából beszerezni. Az úgynevezett tábori kórházakban – amelyek alatt mi csapatsegélyhelyet értünk – nem volt gyógyszerész. Ez nem jelenti azt, hogy nem volt ellátásuk, mert az ott szolgálatot teljesítő sebészeknek volt gyógyszeres-kötszerek ládájuk és műszerkészletük. Helyváltoztatás esetén az ezredek gyógyszeres szekrényét négyökrös szekérral költöztették [4].

Arra vonatkozóan, hogy a tábori gyógyszertár mindenkor több fős munkacsoportot jelentett, bizonyítékul szolgál egy 1747. évi éves illetmény kiszabata a vezérkarnál:

hadifődoktor (protomedicus castrensis)	244 ft
második hadi doktor (medicus castrensis)	194 ft
borbélynak (chirurgus praetorius seu status generalis)	150 ft
hadipatikáriusnak (pharmacopoeus campestris)	354 ft

Ugyanezt mutatja a háború és hadgyakorlat idejére szóló természetbeni ellátás a vezérkarnál [5]:

	Norma személynek	Norma lónak
Hadi fő doktornak	10	6
Második hadi doktornak	5	4
Borbélynak a segédeivel	6	5
Borbélynak a segédei nélkül	4	3
A teljes tábori patikának beosztottaival	16	18

Szórvány adatot találtam arról, hogy mikor, hol tartózkodott tábori gyógyszertár. Ezek olykor évtizedekig nem változtatták a helyüket.

Budán, a város visszavívása után, az 1761. évben történt eladásig folyamatosan volt [6], Kassán 1712-ben már volt [7] tábori gyógyszertár, Szegeden a század húszas éveiben az instabil viszonyok, a török közelsége miatt nem volt civil patika, így a város kérte, hogy telepítsenek hozzájuk tábori patikát [8]. Pesten az invalidus házban az irgalmas rend 1732-től szerződött a sereggel gyógyszerellátásra [9].

A tábori patikákban a jó ellátás és a szakképzett gyógyszerész mindenkor a működés feltétele volt. Több tábori patikus esetében meggyőződtem arról, hogy a nagyszombati egyetem orvosi karának létesítése előtt a bécsi egyetemen végeztek [10].

A tábori patikák a katonaoorvosok felügyelete és ellenőrzése alatt állottak [11]. *A II. József* által alapított katonai sebészi akadémia hatására a hadsereg egészségügyi ellátásának színvonala jelentősen javult. Ez időtől kezdve a tábori patikák igazgatója a Josephinum botanika és kémia professzora lett, ő volt a vezérkar fősebésze, ő ellenőrizte a tábori kórházakat és a tábori patikákat. Az ellenőrzés évente kétszer, április és október végén történt [12].

Az utasítás megszabta a tábori patikákból való vételezés rendjét és a felhasználásról az elszámolást. Az állandó- és a csapatkórházakban volt gyógyszereszsoba, a betegek napi gyógyszerrel való ellátását, az elszámolást, az utánpótlást a szakszemélyzet végezte. Gyógyszert csak orvos vagy sebész rendelhetett, a felhasználást a főorvos, vagy a fősebész ellenőrizte.

A kadét alatti beosztású katonáknak ingyen volt a gyógyszer. A köztudottan egészségtelen térségben tartózkodók – mint Mantua, Eszék, Pétervárad, Gyulaféhevár,

Temesvár, Ó-Gradiska – továbbá háború esetén kadétek vagy magasabb beosztásúak is ingyen jutottak a szükséges gyógyszerekhez. Ha a beteg tiszt nem a kórházban feküdt, vagy nem a katonáorvos által szükségesnek tartott gyógyszer fogyasztotta, azért fizetnie kellett. A hadifoglyok ellátását külön kellett jelenteni, mivel arról a béketárgyaláskor benyújtották a számlát [13].

A katonaság gyógyszerrel való ellátásánál mindig megfogalmazták azt az igényt, hogy az a szükséges és hatékony gyógyszerekre szorítkozzék. *Ruland János* 1644-ben megjelent *Pharmacopoea nova*-jának használata soha fel nem merült, bár a címlap közli, hogy kiknek szánja: „...a szegényeknek, a katonáknak stb., akik egyéb gyógyszerekhez nem jutnak hozzá.” (Napjainkban a leggazdagabb országok katonaság-egészségügyi szervezői is kiadják azon szerek listáját, melyeket a csapat felhasználásban engedélyeznek.)

A főhadparancsnokság 1778-ban küldte széjjel az engedélyezett gyógyszerek listáját, ez 316 egyszerű és összetett gyógyszert tartalmaz [14]. A következő, 1784. évi jegyzék 282 félé gyógyszert sorol fel [15].

Az 1789. évi Brambilla (katonai főbész) – féle utasítás I. kötete „A cs. és kir. tábori sebészek részére békeidőben” 286 félé gyógyszert tartalmaz. Az utasítás II. kötete „Formulae medicinales” című függeléként közlésezi azon nosocomialis szerek előíratát, melyet a bécsi központi katonai kórház állított össze, és javasolja ezek használatát. Ez 62 előírat. Ez a kezdeményezés a katonai gyógyszerkönyvet megelőző időben keletkezett, a jobbítás igényét és a célszerűségekre való törekvést mutatja. Figyelemre érdemes az, hogy aki olyan gyógyszert rendelt, ami nem szerepelt a kiadott katalógusban, annak az árát büntetésként be kellett fizesse a hadikasszába [16].

Az ezt követő lépés a tábori gyógyszerkönyv iránti igény megfogalmazása volt. 1794. évvégi határidővel pályázatot írtak ki a tábori gyógyszerellátás rendszerének kidolgozására [17]. A főbb célok a következők voltak:

- az eddig használtak közül a felesleges szerek elhagyása.
- a külföldinek hazaival való kiváltása,
- a költséges gyógyszer olcsóbbal való lecserélése,
- az összetett készítmények közül a munkai igényesebbek elkészítésének egyszerűbb módja,
- új készítmények felvételének javaslata,
- végül javaslat kidolgozása a Josephinum oktatási rendszerének megváltoztatására, a szükséges ismeretanyag könnyebb elsajátítása és ezáltal a gyakorlatba való hatékony átvitele érdekében. A javasolt változtatások legyenek összhangban az 1794. évi hivatalos gyógyszerkönyvvel [18]. Az öt legjobb munkát 100, 70, 50, és 40–40 arannyal jutalmazta az uralkodó. Az 1795. évben megjelent a *Pharmacopoea Austriaco Castrensis*. Négy egyetemi tanár és három gyógyszerész szerkesztette, ugyanazok, akik a hivatalos gyógyszerkönyvet egy évvel korábban szerkesztették, élükön *Anton von Störck* protomedicussal.

A katonai gyógyszerkönyv tartalmazza

- az egyszerű gyógyszereket – 101 db,
- az állatorvoslásban használt szereket, melyeket az előző jegyzékek nem tartalmaztak – 7 db,

- az összetett gyógyszerek felsorolását – 74 db,
- a receptúrát – 83 féle,
- a tábori patikákból beszerezhető gyógyszereket – 143 féle,
- azokat, amik nem vételezhetők csapatellátásra – 14 tétel,
- az erős hatású anyagot tartalmazó összetett gyógyszereket,
- a katonai nosocomialis gyógyszerek előíratát – 59 tétel.

Az *I. táblázatban* bemutatom néhány gyakran alkalmazott gyógyszerformáról, hogy az milyen gyakoriságban található az 1780. évi hivatalos gyógyszerkönyv, az 1784. évi katonai lista, az 1794. évi hivatalos gyógyszerkönyv, valamint az 1795. évi katonai gyógyszerkönyv előiratai között.

I. táblázat
Gyakrabban alkalmazott gyógyszerformák összehasonlítása

	1780 polgári	1784 katonai	1794 polgári	1794 katonai
aqua	55	7	38	2
emplastrum	28	13	21	3
oleum	67	9	33	6
pulvis	35	6	16	1
syrupus	39	3	34	1
unguentum	26	14	31	7

Szembetűnő, hogy a hivatalos gyógyszerkönyv is csökkentette az egyes gyógyszerformákon belül a tételek számát, és még szembetűnőbb a katonai gyógyszerellátásban a célszerűségekre való törekvés.

A katonai gyógyszerkönyv hatálybalépése 1796. február 1-je volt. Az alárendeltnek 1795. november végén szétküldték az elosztó szerint. Az előjáró sebésznek havonta ellenőriznie kellett az új gyógyszerkönyv ismeretét. Január vége után nem lehetett készletben olyan gyógyszer, ami ebben nem szerepel [19].

Arra a kérdésre, hogy honnan történt a tábori patikák gyógyszerrel való ellátása, az a válasz, hogy természetesen bécsi nagykereskedőktől.

Az 1764. évben egy temesvári székhelyű „Privilegierte Handlungs-Compagnie”-val kötött szerződést a „K. K. Hof-Comercien-Rath” arra nézve, hogy Temesvár, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Eszék, Pétervárad városokban a tábori gyógyszerárak jogát 40 000 forintért megveszi. A szövetség köteles volt a vételárát a cs. kir. katonai pénztárnak négy egyenlő részletben megfizetni és a gyógyszereket a katonaságnak állandóan fél áron szállítani. A szövetség huszonöt évre kapta a privilégiumot, a katonaság pedig az idő alatt a szövetség gyógyszerárjaiból volt köteles a gyógyszerkészletét beszerezni [20].

Ez a temesvári kereskedelmi részvénytársaság a királynőtől 1759. augusztus 23-án vámkedvezményt, részleges vámmentességet kapott, azonban a 60-as években – főleg hozzá nem értés következtében – nagyobb veszteségek álltak elő. A gazdasági tanács, sőt még az államtanács is foglalkozott a kereskedelmi társaság rendbehozatalával. Nem érdektelen, hogy az igazgatóság tagjai között

szereplő *Boric* báró államtanácsos, *Degelman* pedig udvari kereskedelmi tanácsos volt, mindketten Bécsben éltek [21].

Ezt az évek óta gondokkal küzdő társaságot vette át *Natorp Ferenc Vilmos* bécsi nagykereskedő 1766. augusztus 8-án kelt szerződéssel, ugyanazon feltételek mellett és a továbbiakban – mint majd látni fogjuk – eredményesen működtette [22].

A szerződés hatálya meglehetősen nagy területre szóló ellátást jelentett. Az 1768. évben a katonai határörvidéken kitört járványkor, arra a kérdésre, hogy honnan szerezzenek be gyógyszert, válaszul a fenti öt helyőrséget nevezték meg, mint amelyekhez fordulni lehet [23].

*Natorp Ferenc Vilmos*sal a hadi szállítói szerződést 1779. március 15-i érvénnyel kibővítették [24]. Megvan a cs. kir. Haditanács leirata „a cs. kir. Katonai Főparancsnoksághoz a Magyar királyságban”, melyben értesíti azt, hogy a hadsereg, illetve a sereghez tartozó csapatok részére *Natorp* bécsi nagykereskedő veszi át a gyógyszer szállítást. A szükséges gyógyszereket a Cseh- és Morvaországban levő *Natorp* lerakatokból, valamint a bécsi laboratóriumból kell hogy vételezzék.

Nilvánvalóan ezzel a szerződéssel hozható kapcsolatba az, hogy a *Natorp* cég 1780-ban Pesten leányvállalatot és raktárat telepített, melyre majd visszatérnek. Ezt követően a pesti invalidus ház patikáját is átvette a *Natorp*-féle vállalkozás, és emiatt az irgalmas rendiek 1781-ben a pesti rendházat elhagyták. Az ott levő anyag átadásáról szóló irat is megvan [25].

A *Brambilla*-féle utasítás közli a gyógyszer szállító kötelezettségeit és a tábori patikák provizorainak a teendőit. Ezt kivonatossan ismertetem.

1. A gyógyszert szállító köteles magát mindenben a szerződéshez tartani. A provizor minden év április és október hónapban jelentést kell küldjön a katonai előljáróknak a felhasználásról és a meglévő készletről.

2. Nemcsak a legjobb minőségű gyógyszerről és egyéb anyagról köteles a szállító kellő mennyiségben gondoskodni, hanem arról is, hogy a legjobb és legügye-sebb személyeket fogja a patikákban alkalmazni. Amennyiben ezeket a személyeket az előjáró tudás, vagy szorgalom tekintetében nem találja megfelelőnek, a vállalkozó köteles őket alkalmasabb személlyel felváltani. A kel-lő készlet kialakítása a provizor gondja.

3. A szállítónak nemcsak békeidőben kell a helyőrségi tábori patikákban és a katonai kórházakban a legjobban vizsgázott provizorokat, beosztott gyógyszerészeket és egyéb alkalmazottakat tartani, hanem háború idején ki kell állítania a megnövelt állományt és azt a saját költségén fenn kell tartania. A főszeregnél jól felszerelt patikának kell lennie és ha több hadtest van, azoknál is legyen tábori patika provizorral és beosztottal.

4. A fentieknek a sebészek igényeinek megfelelően kötszereket, síneket stb. is készletben kell tartani.

A továbbiakban rendelkezik az expedálás és az elszámolás felől [26].

Arra nézve, hogy hol is voltak az ellátandók, az alábbi választ tudom adni: az öt helyőrség megegyezik azzal, amit még 1766-ban vett át ellátásra: Eszék, Pétervárad,

Temesvár, Gyulafehérvár, Nagyszeben, valamint a győri, lipótvári, komáromi, budai, szegedi, aradi, kassai várparancsnokság a hozzájuk utalt alakulatokkal. Tőle kapott gyógyszert, kötszert, egészségügyi felszerelést az invalidus ház Pesten, majd átköltöztetése után Nagyszombatban, továbbá a mezőhegyesi méntelep [27].

Szórvány adatok találhatóak, megmaradt néhány szállítólevél. Két példa:

1. Az aradi vár gyógyszert kér a budai parancsnokságtól, az kiadja az utasítást, hogy *Natorp* nagykereskedő azt tízenégy napon belül küldje el.

2. Nyomatott szállítólevél 9. sz. Pest, 1788. ...hó ...nap. délelőtt 3/4 10-kor gyorsfutárral X. alezredesnek gyógyszert küldött Óbudára, az délután két órakor átvette, a bizonylatot aláírta [28].

Natorp Ferenc az 1766-ban kötött, majd 1779-ben Magyarország egész területére szóló hadseregszállítói szerződését 1793. augusztus 20-án felbontotta.

Ennek okai az alábbiak lehettek:

– Béke idején a sereg létszáma évtizedeken keresztül állandó volt, míg háborús időben a hadrakelt osztrák seregek állománya lényegesen meghaladta a béke létszámot. 1792. április 20-án üzent hadat Franciaország *II. Ferenc* császárnak (*I. Ferenc* magyar királynak). 1795. május 20-án Ausztria szerződést kötött Angliával, ebben kötelezettséget vállalt arra, hogy 200 000 fős hadsereget tart fegyverben Franciaország ellen. A szerződés értelmében a megnövekedett igény kielégítését, a megfelelő tábori gyógyszerészi személyi állomány kiállítását is vállalni kellett volna.

– A gyógyszerek között sok volt a gyarmatáru, melyeknek európai termékkel való kiváltására volt ugyan kezdeményezés, de teljes megoldást nem találtak. Ezekből aggályosnak tűnt a folyamatos ellátás biztosítása.

– A háborúval mindig együtt jár az infláció. A kincstár mindig késedelmesen fizetett, ez infláció esetén a kereskedőnek súlyos anyagi veszteséget jelenthet. Előfordult, hogy a hadiszállító tönkrement, és volt, aki a kockázatos években szüneteltette az üzleti tevékenységét [29, 30, 31].

1794-ben a tábori gyógyszertárakat leltározták, a gyógyszerek és a felszerelés értékét meghatározták, majd azokat árverésen eladták.

Úgy látom, hogy mindentűt az ott levő, előzőleg *Natorp* alkalmazottként dolgozó gyógyszerész lett a tulajdonos, aki a továbbiakban szerződéses vállalkozóként tartotta fenn a tábori patikát. Ilyen volt:

- *Cichiny József* Aradon,
- *Klapka Károly* Temesváron,
- *Krieger József* Péterváradon,
- *Fatz József* Eszéken,
- *Frikatz Antal* Nagyszebenben,
- *Simon Flórián* Gyulafehérváron [32].

Nincsen nyoma annak, hogy az ellátásban bármilyen fennakadás lett volna. A katonai gyógyszerkönyv bevezetéséről szóló leirat úgy fogalmaz, hogy a *Natorp* nagykereskedő által eladott polgári patikák (sic): Arad, Pétervárad, Eszék, Temesvár, Nagyszeben, Gyulafehérvár, Lemberg, Tarnov készítenek gyógyszert a seregnek [33].

A Natorp cég működési ideje alatt minden bizonnyal megfelelt az elvárásnak, legalábbis egyetlen panaszt, vagy arra utalást nem találtam az egykorú iratok között. Ilyen a másodlagos irodalomban sem jelenik meg. Bizonyítékot találtam arra, hogy a szállító valóban pontosan megfogalmazta azt, hogy alárendeltjei részéről megkövetelt a szakszerű, a gyógyszerkönyv szerint végzett lelkiismeretes munkát, az előírások betartását és a korrekt elszámolást, továbbá négy havonként minősítetteti a beosztottakat a főnökeikkel. A szétküldött nyomtatvány címe: „Ismételt útmutatás a tábori patikai állomány részére a seregben és a helyőrségekben az utasítás betartására”. Kelte: 1793. június 1. [34]. Jellemző, hogy a fenti utasítást az udvari haditanács útján juttatta el a címzetteknek.

A Natorp-féle vállalkozás azáltal, hogy Pesten leányvállalatot hozott létre, megeremtelte annak feltételét, hogy mint gyógyszer-nagykereskedő az ország patikáit is ellássa. A cég pesti kereskedelmi tevékenységét a következő részben kívánom ismertetni.

IRODALOM

1. *Szabó Dezső*: Az állandó hadsereg becikkelyezésének története III. Károly korában. Bp. 1911. 69., 81–82., 102–104. o. – 2. Orsz. Széchényi ki., Aprónyomtatvány 2°. – 3. *Liptai Ervin szerk.*: Magyarország hadtörténete. Bp., 1984. Zrínyi, I. 419., 428. o. – 4. MOL., M. Kanc., A 15., Insin. commiss. gener. bell. 1756. – 5. OSZK, aprónyomtatvány 2°, 1747, M. Kanc. Insinuata Commissariatatus Generalis Bellici, és *Linzbauer X. F.*: Codex Sanmed, II. 339, 229–230. o. Regulamentum militare 1747. dec. 28. – 6. *Sztankai István*: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok. Bp. 1935. 51. és 234. o. – 7. *Molnár Béla*: Kassa orvosi története. Kassa, Wico, 1944. 310. o. – 8. MOL., M. Kanc., A 14., Insin. Cons. Bell., 1929–16–10 és *Csajkás Bó-*

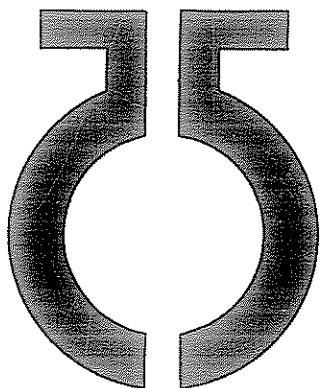
dog: Szeged gyógyszertárai a XVIII. században. Gyógyszerészeti Szemle, 1942. (VII.) 464–466. o. – 9. *Tokaji-Nagy Tivadar*: Az irgalmas rend működése Pesten és Budán. Bp. dissz. 1949. 27. o. és Hadtört. Int. Lt., Gen. komm. (HIL., Gk.) VIII. 1763–1/231, 1778–34/29. – 10. *Beer Joseph Cajetan*: MOL., Htt C 37., Lad A, Fasc. 32, No 9, dipl. 1760; *Fröschl Carolus*: MOL., Htt C 66., 1786–79–68, dipl. 1759; *Kolb Joannes Bernhardus*: MOL., Htt C 66 1786–79–347., dipl. 1768. – 11. *Geml József*: A gyógyszertári jog adományozása és a temesvári gyógyszertárak. Városi Közlöny, Temesvár. 1907. (X.) 278. o. – 12. *Brambilla, J. A.*: Reglement für die K. K. Feldchirurgen in Friedenszeiten., Wien, 1789. I. köt. V. fejt. 51. o.; VI. fejt. 59. o. – 13. *Brambilla, J. A.*: passim, XIV. fejt. 116., 125. o. és *Brambilla, J. A.*: Reglement für die K. K. Feldchirurgen in Kriegszeiten., Wien, 1788. II. köt. XIV. fejt. 162–163. o. – 14. HIL., Gk., VIII. 1778–34/29. – 15. HIL., Gk., VIII. 1784–34/3. – 16. *Brambilla, J. A.*: passim I. V. fejt. 52. o. – 17. OSZK, aprónyomtatvány 2° 1794. és *Linzbauer*, passim III. I. 1359. 1794. márc. 19. – 18. Österreichische Provinzial Pharmacopoea. 1794. – 19. HIL., Gk., VIII. 1795–34/122. – 20. *Geml J.*: passim. – 21. *Eckhart Ferenc*: A bécsi udvar gazdasági politikája Magyarországon Mária Terézia korában. Bp. 1922. Budavári Tud. Társ. 227–235, 295., 298., 300. o. és MOL., A 17., Insin. Deput. Sanitatis. 1767. szept. 22. – 22. *Geml J.*: passim. – 23. MOL., M. Kamara, E. 21., Benignae resolutiones 1768. okt. 26. – 24. HIL., Gk., VIII. 1779–34/9. – 25. Föv. Lt., Pest v. t. iratai 1202/c intimata 1779. és 1780. 5615., HIL., Gk., VIII. 1785–34/36, MOL., Htt C 66, 1786–37–44, HIL., Gk., VIII. 1793–34/60. – 26. *Brambilla, J. A.*: passim II. XIV. fejt. 158–160. o. – 27. HIL., Gk., VIII. 1779–36/6, 34/29. – 28. MOL., P. Családi lt. 1204 Natorp cs. 1.; HIL., Gk., VIII. 1794–34/221. – 29. *Benda Kálmán szerk.*: Magyarország történeti kronológiája Bp. Akadémiai, II. 608, 613. o. – 30. *Brambilla, J. A.*: passim, II. XIV. fejt. III. 8. 159. o. – 31. *Gyömrei Sándor*: A kereskedelmi tőke kialakulása és szerepe Pest-Budán 1849-ig. Tanulmányok Bp. múltjából, XII. 213. o. – 32. HIL., Gk., VIII. 1794–34/221. – 33. HIL., Gk., VIII. 1795–34/122, 1795HIL., Gk., VIII. 1794–34/221. – 34/34. 34. – HIL., Gk., VIII. 1793–34/47.

E. Sági: *The drug supply of the civil and military pharmacies and the role of the Natorp company in it in the last decades of the 18th century. Part I. The drug and bandage supply of the army.*

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093

GYÓGYSZERÉSZEK, EGÉSZSÉGÜGYI INTÉZMÉNYEK!

Legolcsóbban a gyártótól:

- Gyógyszertári porcelán, állvány és raktári üvegedényzet teljes választéka
- Az edényzetek szignálása
- Laboratóriumi porcelán és üvegeszközök
- Porcelán és üveg díszműáru
- Konyhai felszerelés
- Beégethető matrica gyártása üveg-, porcelán és zománctermekekre

Gyártó cégünk termelői áraival várja kedves vevői megrendeléseit. A 20–50–100 eFt feletti vásárlóinkat különböző mértékű árengedményben részesítjük.

A hirdetés felmutatóit vásárlás esetén további engedményben részesítjük. Minden kedves vevőnket megajándékozunk.

WITEG-KÓPORC KFT.

1106 Budapest, Tárna u. 4. „B” épület

Telefon/fax: 262-6296, ● Mobil: 06 (30) 9214-261

Levélcíme: 1475 Budapest 10. Pf. 274.